

รายละเอียดของวารสาร

ชื่อวารสาร : วารสารพินเนศวร์สาร
Journal Name : Ganesha Journal
ชื่อบรรณาธิการ : อาจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.เกียรติชัย สายตาคำ
ชื่อย่อของวารสาร : ว.พินเนศวร์
Abbreviation Name: Ganesha J.
ISSN : 1686-7467
E-ISSN : 2651-141X
ที่อยู่สำหรับการติดต่อ : กองบรรณาธิการพินเนศวร์สาร บัณฑิตวิทยาลัย ชั้น 13 อาคาร 27 มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300
เจ้าของ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ / Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University
จำนวนฉบับต่อปี : 2
Email : phikanatesan@gmail.com
Website : <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pikanasan>
TCI กลุ่มที่ : 1
สาขาหลักของวารสาร : Social Sciences
สาขาย่อยของวารสาร : Arts and Humanities / Business, Management and Accounting / Social Sciences
หมายเหตุ :

ที่ อว ๐๖๑๒.๑๔.๐๑ / ๕๙๒

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถ.ช้างเผือก ต.ช้างเผือก

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การตอบรับการตีพิมพ์บทความ

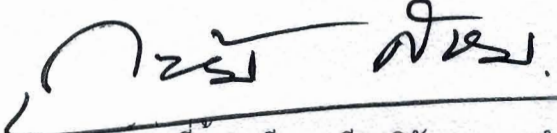
เรียน อาจารย์สุนทรี รอดดิษฐ์

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน” มายังวารสารพิษเนศวร์สาร นั้น

กองบรรณาธิการวารสารพิษเนศวร์สาร ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าบทความวิจัยดังกล่าวเป็นงานที่มีคุณค่า ถูกต้องตามหลักวิชาการ และได้ผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และเห็นชอบให้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารพิษเนศวร์สาร ประจำปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๕)

ในนามกองบรรณาธิการฯ ขอขอบคุณท่านที่ได้ส่งผลงานร่วมตีพิมพ์และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะได้นำผลงานทางวิชาการส่งมาเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ วาทีรยตรี ดร.เกียรติชัย สายตากำ)

บรรณาธิการพิษเนศวร์สาร

พิษเนศวร์สาร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

โทรศัพท์ ๐๙-๓๙๓๐-๔๕๖๓

ดำเนินการแล้ว

๕๘

อ.สุนทรี รอดดิษฐ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

ISSN 1686-7467 (Print)

ISSN 2661-141X (Online)

พินนเสวรสสาร

ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2565

CMRU

CMRU

GANESHA JOURNAL

พินนเสวรสสาร

Vol. 18 No. 2 July - December 2022

จัดทำโดย
สว
นางสาวสุนทร วรรณใจ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความประจำฉบับ (Peer Review)

บทความวิจัย บทความวิทยานิพนธ์และบทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้รับการตรวจทานและแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรายนามต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร.เกิดชาย ช้วยบำรุง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อธิวรรจ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุณี ทิพนมธนา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ชไมภัค เกษิตอนันต์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณภัคอร ศิริระการ	ILSC & Gryson College, Sydney Australia
รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญรัตน์ ปากะนอก	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.นิธยา แก้วคือนา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ วิสุทธิพัฒนา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์กร เมธีธรรม	มหาวิทยาลัยเกษตร
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจินต	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ปะวงกต	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ ไชยรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อัศรินทร์ พงษ์กุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.อาทิตย์ มีนัง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธานี
รองศาสตราจารย์ธนวิทย์ ศิริวิทย์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เกษมวิวัฒนา	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทพ.ศุภสม	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

กองจัดการวารสาร

นางวิไลภรณ์ ศรีใจสูง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางกษมาศ ยาสุนทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางสาวอรกมล สุวรรณประเทศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางสาววิมลสุดา วัฒนสมบัติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นายณัฐวัฒน์ โทษณูธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางสาวกมลรัตน์ เชื้อเมืองน้อย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย
นางศิริพร ปาณน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประเทศไทย

ดำเนินการจัดทำ
โดย
(นางสาว สุพรรณิศา รอดดี ๙)

บทความวิจัย

การสังเกตระดับบทความวิจัยด้านภาษาไทยและไทยศึกษาที่ได้ทุนวิจัยในฐานข้อมูล CNKI ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2013-2020 เกื้อกูลสุทธิ สักการกิจ, กนกพรพรหม วรรณพรพิชญ์, พงศกมล กิจ, สิริฉัตร และ ศิริวรรณ เจริญ	1
ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการฟัง พูดภาษาอังกฤษของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วราภรณ์ บุญศรี	17
การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษของผู้เรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ โดยใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิดทาง Microsoft Teams เกศณีย์ ศักดิ์ฐานานุกรม	35
การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้วิธีการอ่านที่หลากหลาย สำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี เกศณีย์ ศักดิ์ฐานานุกรม	42
อภิสิทธิ์พรสารนิพนธ์งานเขียนภาษาอังกฤษเชิงธุรกิจของนักศึกษาไทยที่ใช้ ภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศ สุทธินันท์ นิลทิพย์ และ ศิริ ศิริลักษณ์	65
ข้อผิดพลาดคำศัพท์ที่เกิดจากการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยของนักศึกษาไทย อภิญญา ไชยรัตน์	77
กลยุทธ์การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและความสามารถในการปรับตัวทางวิชาการของ นักศึกษา ระดับปริญญาตรีชาวจีนและชาวไทยที่ใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนออนไลน์ใน มหาวิทยาลัยไทย กรรณิการ์ สันตมาลี, สมกฤษ ศาสนา, มณีนทรา มีวานนท์ และ ศิริวรรณ เกื้อกูลสุทธิ	82
รูปแบบการพัฒนาผู้ฝึกสอนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สุภาวณัฐ สักการกิจ	101
พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมวัดศรีจันทร์ บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย กับการจัดการแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวของชุมชน โสมใจจันทร์, พงศกมล, ณศิริ ศิริลักษณ์, ศรศักดิ์ เกื้อกูล, และ พงศกมล ใจงามดี	115
การพัฒนาสื่อภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยอาศัย ส่วนร่วมอย่างยั่งยืน สุนทรี วัฒนศิริ	123
ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมพื้นถิ่นในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัด แม่ฮ่องสอน ณนิต สุวรรณ, ธีรพงศ์ สันตมาลี, ปิยะฉัตร นิลทิพย์ และ นันทา วัฒนพรพรหม	147

ฐานข้อมูล
Sal
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
โดยการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

DEVELOPING THE POTENTIAL OF SUSTAINABLE COMMUNITY-BASED
TOURIST ATTRACTIONS BY COMMUNITY PARTICIPATION
AROUND SI THEP HISTORICAL PARK

สุนทรีย์ รอดดิษฐ์*

Suntaree Roddit*

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 83 หมู่ 11 ถนนสระบุรี-หล่มสัก ตำบลตะเอย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000¹

Phetchabun Rajabhat University, 83 Moo 11, Saraburi-Lomsak Road, Sadiang, Mueang, Phetchabun, 67000¹

*Corresponding author E-mail: suntaree.r@pcru.ac.th

(Received: 13 Jul, 2022; Revised: 13 Dec, 2022; Accepted: 17 Dec, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการ 1) ศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ 2) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และ 3) ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ชาวบ้านในชุมชน จำนวน 48 คน ผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 16 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 32 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 4 คน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ การระดมสมอง และการสนทนากลุ่ม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลศรีเทพมีประชากรที่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมและมีการอพยพมาจากทางภาคอีสาน มีสำเนียงการพูดทั้งภาษาไทย และภาษาอีสาน เนื่องจากมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ชุมชนส่วนใหญ่จึงมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับสายน้ำ การทำการเกษตร ไร่สวนผสม การจับปลา การแปรรูปปลา การจักสานไม้ไผ่ การทอเสื่อกก มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควาย

ชุมชนตำบลศรีเทพมีทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพมาก ทั้งกิจกรรมประเพณี ศาสนสถาน ทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านภูมิปัญญา อาหารประจำถิ่น และแหล่งจำหน่ายสินค้าชุมชน การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพจะต้องพิจารณาถึงศักยภาพความดึงดูดใจ ศักยภาพการรองรับการบริหารจัดการ ชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ติดตาม ประเมินผลจากการวางแผนพัฒนา ก็จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนได้

คำสำคัญ: ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวชุมชน, การท่องเที่ยวยั่งยืน

¹ อาจารย์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ

วิภาดา
๐๕๗
(นางสาวสุนทรีย์ รอดดิษฐ์ ๐๐๐๕๒๕)

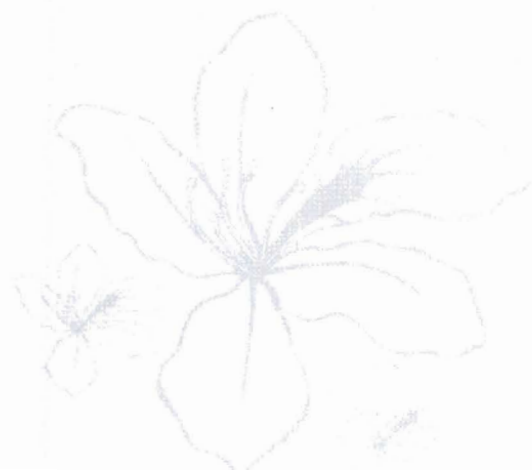
ABSTRACT

This research were to 1) study history, culture and community way of life around Si Thep Historical Park, 2) study potential of tourist attraction through community participation around Si Thep Historical Park, and 3) study sustainable development of tourism around Si Thep Historical Park. This was a qualitative research. The population consisted of 48 villagers, 16 representatives of community enterprise groups, 32 community leaders, 4 government officials, 4 tour specialists, and 50 tourists. Research tools were semi-structures interview questions, brainstorming, and focus group discussion. The data was analyzed by content analysis.

The research found that Si Thep Community consisted of native residents and immigrants from the Northeast. There were both Thai accent and I-san accent. Because of Pa Sak River running through the community, most of them therefore had a way of life related to the river: agriculture, mixed farming, fishing, local fish processing, bamboo weaving, and reed mat weaving. The unique cultural traditions were sacrifice traditions to worship Lord Si Thep, Nang Summ folk games, and Nang Khway folk games.

So, Si Thep Community had its high potential of cultural tourism resources which were culture and tradition, religious places, local wisdom resources, local food, and community products shops. Hence, developing the potential of tourist attractions around Si Thep Historical Park should be considered to attractiveness, capabilities for tourism, and tourism management. The community should participate in all planning, monitoring, and decision-making in the development of sustainable community-based tourism.

KEYWORDS: Potential of Tourist Attraction, Community-based Tourism, Sustainable Tourism

บทนำ

จากกิจกรรมอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกโลก ณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีเป้าหมายในการยกระดับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพให้เป็นแหล่งมรดกโลกเพื่อปกป้องรักษาให้คุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล และให้มีการดำรงอยู่ในการเป็นต้นทุนการเรียนรู้อันสำคัญของมนุษยชาติ ประกอบกับการทรงคุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านเศรษฐกิจของชาติ และมวลมนุษยชาติ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ มีพื้นที่ตั้งอยู่ในการปกครองของ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นหนึ่งในสิบแห่งของจำนวนอุทยานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นพระบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทยได้ให้ใช้ชื่อเมือง “ศรีเทพ” ในปี พ.ศ. 2447 เมื่อคราวเสด็จตรวจราชการที่เพชรบูรณ์ ขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพนับเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญแห่งหนึ่งมีอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองมากกว่า 800 ปี มีร่องรอยอารยธรรมทวารวดี และเขมรต่อกันมา บ้านเมืองศรีเทพถูกทิ้งร้างไปจากการสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์ว่าเมืองศรีเทพมีโรคระบาดร้ายแรง หรือภัยพิบัติหนึ่งอาจเนื่องมาจากเกิดภาวะภัยแล้ง ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18-19 หรือทั้งสองปัจจัย เป็นช่วงก่อนที่วัฒนธรรมลพบุรีทยอยและอยุธยาจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาแทนที่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก และมีการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2563)

ในการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ตำบลศรีเทพ มี 16 หมู่บ้าน มี 4 หมู่บ้านที่ตั้งอยู่รอบเมืองศรีเทพ คือ บ้านศรีเทพน้อยมีอายุมากกว่าหมู่บ้านอื่น บ้านสระปรี บ้านปึงนาจาน และบ้านหลักเมือง ประชากรส่วนใหญ่

อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนตำบลศรีเทพ มีประวัติศาสตร์มายาวนานซึ่งในปี พ.ศ. 2447 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์และพระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะสืบหาเมืองโบราณที่ชื่อว่า “เมืองศรีเทพ” (กรมศิลปากร, 2550) จะเห็นได้ว่าศรีเทพมีจุดแข็งและมีโอกาสจะเป็นต้นทุนการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพอันส่งผลต่อความมั่นคงของมนุษยชาติในกรณีที่เป็นแหล่งมรดกโลก นอกจากนี้ แหล่งมรดกโลกยังเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการเพิ่มและพัฒนาชีวิตผ่านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามกรอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวออสเตรเลีย Dickman (1996) ได้กล่าวไว้ว่าต้องประกอบไปด้วย (5As) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) เพื่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยว สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำ สอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว (2559) พบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยรวมทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสถานที่พักผ่อน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านบริการเสริมอื่น ๆ โดยเฉพาะทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตชุมชนที่น่าสนใจ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด 19 ในปี พ.ศ. 2563 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 1,445,446 คน ปี พ.ศ. 2564 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 867,895 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) และคาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเมื่อสถานการณ์เบาบางลง จึงนับเป็นโอกาส

ทางการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนโดยรอบที่จะเป็นตัวเลือกให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง หากมีการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวก็จะสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว มีการพัฒนาสังคมในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเมืองดีประกอบ 3 ด้าน คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ จะทำให้ชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนด้วยการนำเสนอการบริการทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม กิจกรรมการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็งทางด้านสังคมค่อนข้างมาก ข้อจำกัดของชุมชนยังขาดความเชื่อมโยงความร่วมมือในการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่ดูแลในพื้นที่ ชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพมีโอกาสทางการท่องเที่ยวที่ดีคือ มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ได้เปรียบ มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีภูมิอากาศเย็น มีความหลากหลายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ตามองค์ประกอบของคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ (2560) ได้กล่าวว่า หากมีการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งชุมชนเองก็มีความต้องการที่จะพัฒนาเป็นทุน มีการประสานเชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ สร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้ชุมชนมีรายได้และมีงานทำจากการจ้างงานด้านการ

ท่องเที่ยวมากขึ้น มีการรักษาสีและกลิ่นทางการท่องเที่ยวควบคู่กับการรักษาคุณค่าวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้แบ่งการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เป็นการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยรอบชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์ที่เชื้อต่อการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ศึกษาเอกสารทางวิชาการ และข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วนำมาเขียนรายงานการวิเคราะห์ร่วมกัน
2. การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ผู้วิจัยได้จัดการประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการ มีกิจกรรมการระดมสมองเพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จากนั้นได้จัดการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารทางวิชาการและข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นได้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวแล้วเชิญนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวแล้วแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อได้ข้อมูลด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพแล้วจัดกิจกรรมการระดมสมองกับผู้นำชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชนมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

3. ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ประชากร

การกำหนดประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ และมีทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนมานานกว่า 30 ปี จำนวน 48 คน และผู้นำชุมชนในตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้ง 16 หมู่บ้าน จำนวน 16 คน

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาศักยภาพและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ประกอบด้วยผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และนักท่องเที่ยวอาสาสมัครที่เดินทางมาท่องเที่ยวในตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังต่อไปนี้

2.1 ผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน ของตำบลศรีเทพ ประกอบด้วย กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จาก 16 หมู่บ้าน จำนวน 32 คน โดยเป็นผู้นำการประสานงานสร้างเครือข่ายให้ข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย

2.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบด้วย พัฒนาชุมชนตำบลศรีเทพ และเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 4 คน

2.3 นักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ทางด้านการท่องเที่ยว ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 4 คน เพื่อเป็นผู้แนะนำเสนอแนะการดำเนินการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว และเพื่อความเที่ยงตรงของการดำเนินงานวิจัย

2.4 ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจาก 16 หมู่บ้าน คือ ผู้นำกลุ่ม จากหมู่บ้านที่มีวิสาหกิจชุมชน จำนวน 16 คน

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีเครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลด้านประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน รวมถึงข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่การท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

2. การประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการมีกิจกรรมการระดมสมอง การสนทนากลุ่ม กับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว โดยมีการสร้างความเข้าใจ การอบรมให้ความรู้ รวบรวมความรู้จากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และการแสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในตำบลศรีเทพ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างด้วยการศึกษาเกี่ยวกับบริบทของตำบลศรีเทพจากเอกสารทางวิชาการ ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ แล้วแยกหมวดหมู่ที่ต้องการศึกษา สร้างคำถามเป็นแนวทางที่จะสัมภาษณ์ ดำเนินการตรวจสอบ แก้ไข และให้ความเห็นแบบสัมภาษณ์เพื่อความสมบูรณ์โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน จากทางด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านบริหารจัดการ และด้านนิเทศศาสตร์ แล้วนำมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะให้มีการสื่อความหมายที่ชัดเจนตรงตามประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การระดมสมอง เป็นกิจกรรมการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการตั้งพิธีกรเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน กำหนดหัวข้อในการระดมสมองเป็นหัวข้อที่เจาะจงไม่กว้างจนเกินไปเพื่อให้ได้ความคิด

มามากที่สุด ฝ่ายบันทึกข้อมูลต้องจดทุกข้อเสนอแนะ นำข้อมูลมาสรุปผลจากการระดมสมองให้ได้แนวทางที่ดีที่สุด จากนั้นดำเนินการติดตามผลเพื่อประเมินและหาแนวทางพัฒนาหรือแก้ไข แล้วนำแนวคิดที่ได้ไปดำเนินการต่อ

การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ สร้างคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้เหมาะสมเพื่อศึกษาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว มีผู้ดำเนินการสนทนา และผู้จดบันทึกสร้างแบบคำถามเป็นแนวทางในการสนทนา ดำเนินการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้สนใจ แล้วสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชนใช้ระยะเวลาดังแต่เดือนมีนาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2563 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลในประเด็นการศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้าเพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

2. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนค้นหาความเป็นมา กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของตำบลศรีเทพ ดำเนินการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีเทพ จากนั้นได้ทำกิจกรรมการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน จากการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวอาสาสมัครมาทดสอบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวแล้วนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะการท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

3. การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลด้านประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ นำมาวิเคราะห์เนื้อหาจัดเป็นหมวดหมู่ในแต่ละด้านเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยววิถีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

2. ข้อมูลที่ได้จากการประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการ การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม กับผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้วิจัยได้สร้างความเข้าใจกับชุมชน มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน จากนั้นดำเนินการระดมสมอง การสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดแหล่งท่องเที่ยว แล้วอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีเทพ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาศักยภาพโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยว มีการรวบรวมประเด็นเนื้อหาและจัดหมวดหมู่ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้านเพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลมาสรุปประเด็นสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพของหมู่บ้านจำนวน 16 หมู่บ้าน ในตำบลศรีเทพ นั้น ในด้านของประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านมีทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม และมีผู้ที่อพยพ

มาจากแหล่งอื่น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ เดินทางมาอยู่อาศัยจากพื้นที่ทางภาคอีสานจึงมีสำเนียง การพูดทั้งภาษาไทยภาคกลาง และภาษาอีสานผสมกัน เนื่องจากมีผู้คนเดินทางติดต่อค้าขาย ประกอบกับนักวิชาการ เชื่อว่าเมืองศรีเทพน่าจะเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ ในภูมิภาคนี้ โดยเป็นเมืองที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่าง เมืองโบราณในลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก กับเมืองโบราณใน ที่ราบสูงโคราช เนื่องจากมีแนวเทือกเขากั้นระหว่าง 2 ภูมิภาคนี้ ผู้เดินทางติดต่อค้าขายจึงใช้เมืองศรีเทพเป็นจุด แวะพักสินค้าก่อนที่จะเดินทางข้ามช่องเขา (กรมศิลปากร, 2550) ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าผู้คนที่มาอาศัยอยู่อาจจะเห็น ว่ามีแหล่งทรัพยากรอาหาร พื้นที่เหมาะสม จึงได้ตั้ง ถิ่นฐานอยู่ที่นี้ ด้วยเหตุที่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านตำบล ศรีเทพ จึงทำให้มีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการ ทำการเกษตร ชาวบ้านจึงมีอาชีพทำนา ทำไร่ การทำ สวนผสม การแปรรูปปลาเป็นการทำปลาร้า การทำ ปลาแดดเดียวในชุมชน

ส่วนวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลศรีเทพ นั้น มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพิธีกรรมดั้งเดิม โบราณ จนก่อให้เกิดเป็นประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านมีความเคารพศรัทธาเจ้าพ่อ ศรีเทพ ซึ่งเชื่อกันว่าเจ้าพ่อศรีเทพเป็นเจ้าเมืองศรีเทพ โบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ราว 700 ปี ก่อนที่จะ ถูกทิ้งร้างไปโดยไม่ทราบสาเหตุ และกลายเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมสำหรับคนรุ่นหลัง (กรมศิลปากร, 2550) เมื่อ ใครมีเรื่องทุกข์ใจ หรือจะประกอบอาชีพอะไร ที่เกี่ยวกับ ความเป็นอยู่ ก็จะมาขอพรเจ้าพ่อศรีเทพให้ค้าขายดี อยู่เย็นเป็นสุข ให้รอดปลอดภัย แต่เดิมมีพิธีบวงสรวง กันเพียงแค่ชาวบ้าน ต่อมาได้มีการจัดให้เป็นประเพณี ที่ใหญ่ขึ้น เพราะชาวบ้านมีแรงศรัทธามากขึ้น และมีคน ให้ความเคารพนับถือศรัทธากันในวงกว้างขึ้น นอกจากนี้ ยังพบกิจกรรมการละเล่นที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวัฒนธรรม ความเชื่ออีกมาก เช่น การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควาย การสวดคาถาปลาร้าช้อน เป็นต้น สอดคล้องกับ สถาพร เที่ยงธรรม (2554) กล่าวว่าประชาชนในท้องถิ่นยังคง เชื่อในเรื่องพลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทพที่ปกป้องรักษา เมืองศรีเทพ เห็นได้จากการเคารพนับถือ “เจ้าพ่อศรีเทพ”

ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นเชื่อว่าเป็นผู้ครองเมืองศรีเทพ ในอดีต ความเชื่อนี้ได้แพร่ไปสู่ผู้คนภายนอกพื้นที่ ด้วยเช่นกันในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี จะมี พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ โดยใช้เครื่องสักการะ ประกอบด้วยอาหารคาวหวาน ผลไม้ และบายศรีนำมา บวงสรวง นอกจากนี้ยังมีประชาชนหลายกลุ่มที่ให้ความเคารพโบราณสถานภายในเมืองศรีเทพ เนื่องจาก เห็นว่าโบราณสถานเหล่านั้นยังคงเป็นศาสนสถาน และ ยังคงความศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นศาสนาสถานและฮินดู และต้องการที่จะประกอบกิจกรรมตามความเชื่ออยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นความรู้สึกรังสรรค์ที่ยังฝังรากลึกอยู่ในกลุ่มคนที่มี ความผูกพันกับเมืองศรีเทพ

สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนอีกประการหนึ่งที่พบ จากการศึกษาระดับวัดความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนของหมู่บ้านในตำบลศรีเทพ จะสังเกตได้ว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นได้ตั้งชื่อมาจากคำบอกเล่าต่อ ๆ กัน มาจากผู้อาวุโสในชุมชนว่า บ้านนาตะกวดที่มีจำนวน 5 หมู่บ้านนั้น บ้างก็แยกออกไปตั้งชื่อใหม่ บ้างก็ยังใช้ชื่อ นาตะกวดเดิมจำนวน 3 หมู่บ้าน จากคำบอกเล่าที่ว่าที่มา ของชื่อหมู่บ้านอาจตั้งจากพื้นที่บริเวณหมู่บ้านนาตะกวด นั้นเป็นพื้นที่นา มีสายน้ำไหลผ่านมาแล้วหยุดอยู่แค่หมู่บ้าน นาตะกวด จึงเรียกหมู่บ้าน “นาตะกวด” (ตะกวด ในความ หมายถึงคนในชุมชน หมายถึง หนองน้ำที่มีน้ำเยอะ) หรืออีกนัยหนึ่ง เล่าว่า มีผู้คนมาขุดค้นหาเครื่องรางของขลัง หรือของมีค่าในชุมชน ซึ่งเข้าใจว่าบริเวณบ้านนาตะกวด มีตะกวดมาก จึงเรียกว่า “บ้านนาตะกวด” และชื่อสังเกต ที่พบอีกประการหนึ่งคือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลศรีเทพมีความผูกพันกับพื้นที่ บรรพบุรุษจึงได้ ตั้งชื่อสกุลของตนเองโดยมีคำนำหน้าว่า “ตะกวด” แล้วตามด้วยคำขึ้น ๆ มากกว่า 20 ชื่อสกุล ซึ่งการใช้ นามสกุลที่บ่งบอกถึงพื้นที่ที่อาศัยอยู่นั้นจะสร้างความ ภาคภูมิใจให้กับชาวบ้าน อาจก่อให้เกิดผลดีทางการ ท่องเที่ยวในด้านประวัติศาสตร์บอกเล่า การอนุรักษ์ หวงแหนประวัติศาสตร์ของตน และการอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของตนเอง อันนับว่าเป็นจุดแข็ง ประการหนึ่งอีกด้วย

2. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ผู้วิจัยได้จัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนตำบลศรีเทพไม่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแต่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ คือ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ แต่ชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ แยกประเภทได้เป็น

1) ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ที่มีชื่อเสียงของตำบล และระดับจังหวัด ประเพณีมีจัดในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ในพิธีการประกอบด้วย ขบวนแห่ข้าวต้มมัดใหญ่ ขบวนแห่ธิดาเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นรำโทนถวายเจ้าพ่อ ศรีเทพ การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควาย การละเล่นต่าง ๆ มีเอกลักษณ์ของพิธีการดังนี้

การเล่นรำโทน ใช้สถานที่เล่นเป็นลานกว้าง อาจเป็นลานวัดก็ได้ ช่วงเวลาที่เล่นเป็นเวลากลางคืน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นประกอบด้วย โทน ปี สอง ผู้เล่นเป็นหนุ่มสาวหรือกลุ่มผู้สูงอายุ วิธีการเล่นแบ่งเป็น ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะร้องเพลงพวงมาลัย เมื่อฝ่ายชายร้องเพลงจบ จะชวนฝ่ายหญิงออกรำโทน พอรำไปได้สักพักฝ่ายหญิงจะร้องเพลงพวงมาลัยแก้กลับ พอเพลงจบทั้งสองฝ่ายก็จะชวนกันรำโทน เป็นการละเล่นที่อาจมีการเกี่ยวพาราสี การกระเช้าเข้าแห่ก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

การเล่นนางสุม สถานที่ใช้ในการละเล่นเป็นลานกว้าง ที่ใดก็ได้ มักนิยมเล่นในเวลากลางคืน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยมีอุปกรณ์ในการเล่น คือ สุม เครื่องมือจับปลา และต้องมีเครื่องเช่นไห้ ประกอบด้วย หมาก 4 คำ เทียน 2 เล่ม ชันน้ำ 1 ชัน ผ้ามุกสุม โทน และระหว่างเล่นก็จะมีเสียงโห่ร้องจากผู้เข้าชม และให้ผู้หญิงเล่น

การเล่นผีนางควาย เป็นกิจกรรมตามแบบวิธีชุมชนที่มีการละเล่นสืบทอดกันมาช้านาน โดยการใช้สถานที่เล่นต้องมีบริเวณกว้าง อยู่กลางแจ้ง เวลาที่

เล่นมักจะเล่นในตอนกลางคืน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์เท่านั้น สิ่งที่ใช้ในการประกอบการละเล่นคือ หัวกะโหลก กระป๋อง 2 ตัว ไม้หลักดำเสา 2 ต้น ไม้พาดระหว่างเสา 2 ต้น ใช้สำหรับผูกหัวกะโหลกกระป๋อง การละเล่นนี้ต้องมีเครื่องเช่นไห้ประกอบด้วย หมาก พลุ บุหรี่ จำนวน 2 ชุด และเทียน 4 เล่ม จะต้องเตรียมขันใส่น้ำไว้รดหัวกะโหลกกระป๋อง การละเล่นนี้มักนิยมเล่นในหมู่ผู้หญิง

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวทางศาสนา มีศาสนสถาน วัดโพธิ์ทอง วัดบึงศรีเทพรัตนาราม

วัดโพธิ์ทอง มีชื่อเดิมว่า วัดอุทุมพร มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์คือ กำแพงบริเวณประตูทางเข้าวัดที่มีความใหญ่โตอลังการ วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 บนกำแพงวัดมีรูปปั้นศิลปะขอมได้ทำการปั้นที่เขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ พระครูปลัดสุขเกษม สุขเขโม หรือ พระอาจารย์ดำ เป็นผู้ไปดูแลและศึกษาแบบ เมื่อปั้นเสร็จจึงได้ทำการเคลื่อนย้ายกำแพงวัดมาที่ตำบลศรีเทพ หมู่ที่ 3 บ้านนาตะกรุด ประตูของกำแพงวัดสามารถเข้าไปนั่งข้างในได้ เป็นสถานที่ที่จัดให้มีพิธีกรรมไหว้ครุครอบเศียร วัดโพธิ์ทองเปิดให้นักท่องเที่ยวได้มาสักการะบูชา ดูดวง อาบน้ำมนต์ ขอพร ปลุกเสกพระ แก้มบนส่วนมากจะแก้มบนด้วย ไข่ ประทัด และผลไม้ มีกิจกรรมการสักยันต์โดยช่างผู้เชี่ยวชาญ

วัดบึงศรีเทพรัตนาราม เป็นวัดที่จัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 บ้านหลักเมือง ในปี พ.ศ. 2552 หน่วยงานของวัฒนธรรมอำเภอรัตนารามจังหวัด ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดและชุมชนก่อตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน มีพระพุทธรูปอุโบสถ ภายในมีการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีทั้งวัตถุโบราณ เครื่องบดยา เครื่องปั้นดินเผา กระเบื้อง กำไลสำริด เครื่องประดับสำริด เครื่องสัข้าว กระบุง ตะกร้า เครื่องจักสานต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเคยใช้ในอดีตแล้วนำมาบริจาค ซึ่งได้จัดแสดงไว้ภายในวัด นอกจากนี้ยังมีสระน้ำภายในวัดให้มีการเลี้ยงปลาเป็นเขตอภัยทาน

3) ทรัพยากรทางด้านภูมิปัญญา มีภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การทอเสื่อกก การจักสาน การทำเครื่องนอน

4) ทรัพยากรทางด้านอาหารประจำถิ่น ซึ่งอาหารประจำท้องถิ่นมีอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน เป็นอาหารพื้นบ้านที่มีลักษณะเด่นแตกต่างจากพื้นที่อื่น คือ ขนมข้าวโป่งงาดำ ขนมลูกโดนโยนเข้ากอไผ่ แกงฮี่เหี่ยว แกงหัวเหื่อง

ขนมข้าวโป่งงาดำ ทำจากข้าวนำไปแช่น้ำ ึ่ง แล้วโขลกให้ละเอียด ส่วนผสมใช้ข้าวเหนียว ใช้น้ำตาล งา และน้ำมันพืช เมื่อนำส่วนผสมมารวมกันเสร็จแล้ว นำไปหั่นให้เป็น แล้วเอาไปตากแดดวันเดียว หากนำไป บังบนเตาก็จะคล้ายข้าวเกรียบว่าว ในปัจจุบันได้ดัดแปลง ทำไส้ขนมขึ้นมาโดยมีน้ำตาลกับงาและมะพร้าวผสมกัน ในปริมาณแล้วแต่ชอบ จะนำมาขายที่ตลาดนัดวัดวิถี และ ขายให้คนในหมู่บ้านกันเอง ขนมนี้ใช้ให้เจ้าพ่อศรีเทพด้วย

ขนมลูกโดนโยนเข้ากอไผ่ มีลักษณะเป็น แผ่นกลม ๆ แบน ๆ เป็นแป้งที่ห่อด้วยไส้มะพร้าวแล้วนำไปทอด มีกลิ่นหอม รสชาติอร่อยนุ่มหวานหอม เนื่องจาก ขนมมีรสชาติอร่อยมากในอดีตชนิดของขนมมีไม่มากนัก ผู้ใหญ่จะเก็บไว้รับประทานเอง แต่เมื่อเด็ก ๆ มาเห็นก็จะ แย่งกัน ผู้ใหญ่ก็เลยโยนขนมเข้ากอไผ่ แล้วเด็ก ๆ ก็จะวิ่ง ไปแย่งกันอย่างสนุกสนาน จึงทำให้เป็นที่มาของชื่อขนม “ลูกโดนโยนเข้ากอไผ่” นั่นเอง

แกงฮี่เหี่ยว เป็นการถนอมอาหารจากหน่อไม้ เนื่องจากหน่อไม้มีผลผลิตเพียงฤดูกาลเดียว ชาวบ้านจึง นำหน่อไม้มาตากเป็นเส้นแล้วนำมาสับ จากนั้นจึงนำไป ึ่ง แล้วตากแดดให้แห้งจึงเป็นที่มาของคำว่า “ฮี่เหี่ยว” เมื่อจะ นำมาประกอบอาหาร ก็นำหน่อไม้ที่ตากแดดเก็บไว้ นั้นมา เชน้ำเพื่อรอให้ฟู จากนั้นก็จะมีวิธีทำเหมือนแกงหน่อไม้ทั่วไป โดยใส่กากหมู ถั่วคั่ว หรือเนื้อสัตว์อื่น ๆ ก็ได้ตามชอบ

แกงหัวเหื่อง หัวเหื่องเป็นต้นมันชนิดหนึ่ง ลำต้นอ่อนสามารถนำมารับประทานได้ มีลักษณะคล้าย หัวโพ หัวข่า แกงคล้ายแกงฮี่เหี่ยว แต่ไม่ต้องตากแห้ง

5) ตลาดนัดวัดวิถี เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า ชุมชน ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านศรีเทพน้อย เปิดดำเนินการ จำหน่ายสินค้าในวันอาทิตย์ โดยให้ชุมชนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงนำสินค้าอุปโภคและบริโภคมา จำหน่าย หากพิจารณาตามเกณฑ์พบว่า ตลาดนัดวัดวิถี บ้านศรีเทพน้อยมีสิ่งดึงดูดใจ คือ มีสินค้าชุมชนที่เป็น

ท้องถิ่นเฉพาะ มีการตกแต่งสถานที่ให้สะอาดสวยงาม และทำเป็นจุดเช็คอินเพื่อการท่องเที่ยว การเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ ในการเดินทาง มีเส้นทางเดินรถที่เข้าถึงง่าย มีกิจกรรม การท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในวันสำคัญ มีที่พักภายในตำบล และมีสิ่งอำนวยความสะดวก ตามสมควร

ทรัพยากรท่องเที่ยวข้างต้นจัดเป็นทรัพยากร ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หากแบ่งตามประเภทและ พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของ Smith (2003) ก็จะได้นักท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ที่สนใจในสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ 1) ประเพณี บวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นรำโทนถวายเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควาย นักท่องเที่ยวที่สนใจ คือกลุ่มนักท่องเที่ยวศิลปะ (Arts Tourist) 2) สถานที่ ท่องเที่ยววัดโพธิ์ทอง วัดปึงศรีเทพรัตนาราม ภูมิปัญญา การทอเสื่อกก การจักสาน การทำเครื่องนอนตลาด นวัดวิถี นักท่องเที่ยวที่สนใจคือกลุ่มนักท่องเที่ยว วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Cultural Tourist) และ 3) ทรัพยากรทางด้านอาหารประจำถิ่น ขนมข้าวโป งงาดำ ขนมลูกโดนโยนเข้ากอไผ่ แกงฮี่เหี่ยว และแกงหัวเหื่อง นักท่องเที่ยวที่สนใจคือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourist) เหล่านั้นเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็น เอกลักษณ์สร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิด การเดินทางมาท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมชุมชนรอบอุทยาน ประวัติศาสตร์ศรีเทพ ก่อให้เกิดประโยชน์ในมุมมอง ทางสังคมและเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

เมื่อได้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัย ได้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน รอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ มีวัตถุประสงค์เพื่อการ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนรอบ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการเชิญนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว มาทดลองท่องเที่ยว โดยให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของแหล่ง ท่องเที่ยวจัดกิจกรรม นอกจากนี้ได้เชิญปราชญ์ชุมชน มาให้ความรู้ในทรัพยากรท่องเที่ยวของตน ทั้งนี้ได้กำหนด

เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยว จำนวน 1 วัน มีเส้นทางท่องเที่ยวคือ ชมศูนย์การเรียนรู้บ้านเศรษฐกิจพอเพียง การเดินดูของและซื้อของร้านค้าในตลาดคนวัดวิถีชิมอาหารพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น สักการะเจ้าพ่อศรีเทพ ณ ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ และสักการะหลวงพ่อดินเขียว ณ วัดโพธิ์ทอง จากนั้นให้นักท่องเที่ยวผู้นำชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยวิธีการระดมสมอง นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมาก ในชุมชนมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวมาก แต่ด้านที่พิกสำหรับนักท่องเที่ยวยังมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการของนักท่องเที่ยว

จากข้อมูลแสดงความคิดเห็นด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ผู้วิจัยได้จัดการระดมสมองร่วมกับผู้นำชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจ มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีประเด็นรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) จากความคิดเห็นด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่าในชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งที่เป็นศาสนสถาน คือวัดโพธิ์ทองที่มีความสวยงาม มีชุมประตู่ทางเข้าที่โอ่อ่าอลังการ เป็นสถาปัตยกรรมที่ไม่เหมือนวัดอื่น ๆ ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีวัดบึงศรีเทพรัตนาราม ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน มีประเพณีไหว้เจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควาย การเล่นรำไท่น มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ มีอาหารที่เป็นลักษณะเฉพาะพื้นถิ่นที่ยังไม่พบเห็นที่ใด คือ ขนมลูกโคโยนเข้ากอไผ่ แกงฮั้วเหี่ยว นับว่าเป็นจุดแข็งที่ชุมชนศรีเทพมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความได้เปรียบทางการท่องเที่ยว

2) ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ

เรื่องการท่องเที่ยว ผลกระทบทางการท่องเที่ยว การเป็นเจ้าบ้านที่ดี ไม่มีภาคีเครือข่ายท้องถิ่น และชุมชนยังไม่ได้มีการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หากมีการพัฒนาในประเด็นดังกล่าวก็จะส่งเสริมให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวได้

3) หากมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ นักวิชาการมาช่วยวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันมีจุดแข็งอยู่แล้ว มีการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว จัดตั้งคณะกรรมการให้เป็นชุดคณะทำงาน ติดตามผลการดำเนินงาน ก็จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ในด้านที่พิกของนักท่องเที่ยวควรจะแสดงให้เห็นศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนควรมีโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมโดยการนำจุดแข็งด้านสิ่งดึงดูดใจทั้งสถานที่ท่องเที่ยว ประเพณีการเล่น และอาหารท้องถิ่น มาช่วยยกระดับให้เป็นไปตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ก็จะเป็นจุดแข็งทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเคยมีผู้นำชุมชนได้รับโอกาสให้ไปศึกษาดูงานพื้นที่ข้างเคียงหรืออื่น ๆ เช่น หมู่บ้านโฮมสเตย์เสลียงแห้ง หากมีการพัฒนาต่อยอดจากเดิมก็จะก่อให้เกิดโอกาสการพัฒนาที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

4) ชุมชนกลุ่มใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน การขาดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และพื้นที่อยู่ห่างไกล ซึ่งอาจส่งผลให้ใช้เวลาเดินทางและใช้งบประมาณในการช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวจากนักวิชาการ

3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน รูปแบบประเด็นตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว เพื่อให้มีมาตรฐานได้ดังต่อไปนี้

1) ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นรำไท่นถวายเจ้าพ่อศรีเทพ การเล่นนางสุม การเล่นผีนางควายเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมในด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ มีการสืบทอดประเพณี

การเล่นมาเป็นเวลานาน ประเพณีและการละเล่น มีความผูกพันต่อชุมชน มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามา สนับสนุนและอนุรักษ์โดยร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านทำให้มี เครือข่ายในการดำเนินการอนุรักษ์สืบต่อไป

ในด้านศักยภาพทางกายภาพและการจัด กิจกรรม สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยมี ถนน ป้ายบอกทางที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่น ๆ ได้ ส่วนกิจกรรมการละเล่นยังไม่มีมีการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวมากนัก ต้องมีการจัดการให้เป็นรูปธรรม มีความหลากหลายให้นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรม การละเล่นได้

2) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในตำบลศรีเทพมีสภาพภูมิทัศน์ที่สามารถ รองรับนักท่องเที่ยวได้ มีถนนที่เชื่อมต่อเส้นทางหลักและ เส้นทางรอง ไฟฟ้า น้ำประปา คลื่นสัญญาณโทรศัพท์ จะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวจากหน่วยงาน ภายนอกให้มีการสนับสนุนนโยบาย งบประมาณ และจัด บุคลากรมาอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างยั่งยืน

3) ศักยภาพการบริหารจัดการ มีการจัดการ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว มีการจัดการ ด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างชัดเจนมีการแบ่งพื้นที่ สงวน พื้นที่นันทนาการ และพื้นที่พักอาศัย มีการติดตาม การประเมินความเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวของผู้นำ ชุมชน การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับ ของคนในชุมชน มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิม การท่องเที่ยวโดยรอบในตำบลศรีเทพต้องมีการจัดการ ด้านความรู้ การสื่อสารในการให้บริการนักท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งภาษา ต่างชาติในหลายช่องทาง และผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งกำลังเป็นกระแสนิยม จึงจะทำให้มีนักท่องเที่ยวสนใจ เดินทางมาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนใน ตำบลศรีเทพมีความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ผู้นำชุมชน มีการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยให้ สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมและจัดตั้งหน่วยงานย่อย

ในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทำอาหาร กลุ่มการทำไร่นาสวนผสม กลุ่มศิลป หัตถกรรม กลุ่มนวดแผนโบราณ ปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็น กำลังหลักในเรื่องประวัติศาสตร์บอกเล่า ต้องอาศัยการ ถ่ายทอดจากผู้อาวุโส หากนำผู้สูงอายุมาช่วยสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวจะช่วยสร้างสีสันและยกระดับความเชื่อ ถือศรัทธา

มีการกระตุ้นให้ใช้ผลิตภัณฑ์ชุมชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้กระตุ้นเศรษฐกิจท่องเที่ยวชุมชน สังคม ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงการค้าถึงสิ่งแวดล้อม เช่น ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จากการตัดไม้ไผ่มาเป็นภาชนะใส่อาหาร แล้วมีการ ปลุกทดแทน เป็นการช่วยสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ในชุมชน มีแนวทางสร้างสรรค์ในการจัดการขยะ โดยการนำภาชนะกระบอกไม้ไผ่มาทำเป็นกระถางต้นไม้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ต้องส่งเสริมให้มีวัตถุประสงค์ประจำเพื่อความสนุก การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเสริมสร้างบรรยากาศอันเป็น มิตรกับนักท่องเที่ยว จะส่งผลให้การท่องเที่ยวชุมชน มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนโดยรอบ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพจากการสัมภาษณ์ ชาวบ้านในชุมชนสรุปได้ว่ามีประวัติการตั้งรกรากถิ่นฐาน มายาวนานกว่า 800 ปี ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ชุมชนทั้งการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต การตั้งชื่อสกุล ตามพื้นที่ที่อยู่อาศัย พิธีกรรมการเล่นที่แสดงให้เห็นถึง ความเชื่อถือศรัทธา

2. สรุปการระดมความคิดจากกลุ่มเฉพาะ ตำบล ศรีเทพมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่มี การสืบทอดกันมาแต่โบราณ จึงทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยว มีความน่าสนใจมาก

3. การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวได้ข้อคิดเห็น จากนักท่องเที่ยวอาสาสมัครและนักวิชาการ จากนั้นได้ ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับการระดมความคิด จากชุมชนสรุปว่าทรัพยากรท่องเที่ยวมีจุดแข็งมาก หากพัฒนาด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน

ก็จะมีโอกาสที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืนได้ ซึ่งการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพจะต้องพิจารณาถึงศักยภาพ ความดึงดูดใจ ศักยภาพการรองรับ การบริหารจัดการ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน มีการติดตาม และประเมินผลจากการวางแผนพัฒนา ก็จะเป็น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืนได้

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาประวัติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน พบว่ามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมาก ชุมชน มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทั้งการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต การตั้งชื่อสกุลตามพื้นที่อยู่อาศัย มี พิธีกรรมการเล่นที่แสดงถึงความเชื่อถือและสร้าง ความศรัทธา ประกอบกับชุมชนตำบลศรีเทพ อำเภอ ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้า มีความเสียสละ หากเดิมเดิมความรู้ ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์จะก่อให้เกิด ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งก็ตั้งอาศัยกำลังหลักใน เรื่องประวัติศาสตร์บอกเล่า ต้องอาศัยกำลังการถ่ายทอด จากผู้อาวุโส หากนำผู้สูงอายุมาช่วยสร้างสรรค์การ ท่องเที่ยวจะช่วยสร้างสีสันและยกระดับความเชื่อถือ ศรัทธา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วม ของชุมชน ต้องส่งเสริมให้มีภาคีทุกภาคส่วนเพื่อ ความสนุก การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเสริมสร้าง บรรยากาศอันเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ขั้นตอนการ วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรฝึกอบรมคนในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วม ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิสัยปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และศรีนยา แสงลิ้มสุวรรณ, 2555)

2. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนตำบลศรีเทพมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากประกอบไปด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านประเพณีวัฒนธรรม

ศาสนสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น รวมถึง ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันเป็นจุดแข็ง ของชุมชน ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวสร้างความน่าสนใจ แก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว มีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร การเดินทางโดยรถยนต์ที่เข้าถึงง่ายโดยสะดวก ประกอบ กับมีกิจกรรมทางประเพณีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ ที่เป็นเอกลักษณ์ สอดคล้องกับ Dickman (1996) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวชุมชนประกอบ ไปด้วย สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึง กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับ ปรีดี โชติช่วง (2560) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวต้องมี คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการ มีการรักษาสุขภาพสิ่งแวดล้อม มีสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย มีสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และปริมาณการท่องเที่ยว จึงจะทำให้ให้นักท่องเที่ยว พึงพอใจ

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่มีการ พัฒนาร่วมกันโดยชุมชน ผลการสังเคราะห์การวิจัย พบว่าการท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวที่กำหนด ประกอบด้วย ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตลาดนัดวิถี ีศาลเจ้าพ่อศรีเทพดั้งเดิม และวัดโพธิ์ทอง นั้น ซึ่งใน แต่ละที่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน ผู้เชี่ยวชาญทางการ ท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และผู้วิจัย ร่วมมือกันในการ บริหารจัดการตามโครงการต่าง ๆ ได้มีการวางแผนการ ท่องเที่ยว ดำเนินการ ติดตาม ประเมินผลการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เติบโตอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ เสกสรรค์ สนวา, สุพัฒน์ ศรีบุตรดี, พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์, และณัฏฐกรณ์ ภูวดานนท์ ณ มหาสารคาม (2563) กล่าวว่า การมี ส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ต้องอาศัยการวางแผน การตัดสินใจ เพื่อพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตนเองให้สามารถ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

3. การศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดย รอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ในด้านของการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ของชุมชนตำบลศรีเทพ มีสิ่งที่จะต้องพัฒนา เช่น วัดโพธิ์ทอง ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความโดดเด่นในชุมชน มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว มีชาวพุทธเข้ามาสักการบูชา แต่จะต้องมี การพัฒนาเพิ่มเติม จากการประเมินของกลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวที่ให้ออกคิด เห็นไว้ว่า ควรมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อม วางแผนการจัดการ ชะยะ การลดปริมาณยานพาหนะที่จะเข้าสู่วัด ต้องวางแผน เพื่อสร้างความศรัทธาและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายใน วัด และรูปแบบการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น การบูชาพระด้วยดอกไม้มั บายศรีที่ประดิษฐ์ขึ้นจากคน ในชุมชน ส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นประจำเพื่อ ความสนุก การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเสริมสร้าง บรรยากาศอันเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ซึ่ง ประทีป พิษทองกลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และ ญาดาวิณิษฐ์ พิษทองกลาง (2561) กล่าวว่าภายในวัด ควรมีการส่งเสริมสดี สะอาดด้านกายภาพ สุขสบาย และ สบายใจ คือ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทางศาสนาต้องยึดหลัก 4 ข้อ คือ 1) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ 2) พื้นที่ที่เหมาะสม 3) การคมนาคมสะดวกปลอดภัย และ 4) มากมายกลิ่นอายมิตร อันจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิด ความประทับใจ

ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร์, โอษฐ์ญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) กล่าวถึงด้านการมี ส่วนร่วมของชุมชนควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการจัดตั้ง เป็นคณะกรรมการดำเนินการวางแผน การกำหนด แนวปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการ ต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ สอดคล้องกับ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2563) กล่าวถึง หลัก ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วย 1) การท่องเที่ยว จะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ 2) จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ ยาวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยว ยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย 4) กิจกรรม การบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

การให้บริการอยู่เสมอ และ 5) ผลกระทบที่มีต่อ สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพมีประวัติ วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีภูมิปัญญา ดั้งเดิม มีอาหารพื้นถิ่น ควรมีการส่งเสริมด้านรูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมด้าน ประวัติศาสตร์บอกเล่าโดยการจัดบันทึกให้อยู่ร่วมกับ ชุมชนตลอดไป ผ่านกำลังหลักเป็นผู้นำสู่ทางคุณค่า ก็จะช่วยยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนส่งต่อ ลูกหลานให้นุรักษ์และห่วงหาพันทรัพยากรท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ส่งเสริมให้มีมัคคุเทศก์ ท้องถิ่นเพื่อการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง และสร้างบรรยากาศที่ดีเป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยว

2. ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ มีศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน ควรพัฒนาการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานเป็นองค์กรกลางในชุมชน ที่ชัดเจนยั่งยืน ควรให้ประชาชนทุกกลุ่มเพศ วัย รวมถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เข้าร่วมวางแผน ดำเนินงานพัฒนา และติดตามผลการประเมินงาน การท่องเที่ยวชุมชนร่วมกัน มีศูนย์กลางในการประสานงาน ให้ความช่วยเหลือ และบริการนักท่องเที่ยว พัฒนาการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม และจัดสรรงบประมาณ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการนำนวัตกรรมทางการท่องเที่ยว เข้ามาพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ในด้านการ ประชาสัมพันธ์ การตลาดยุคดิจิทัล

2. ควรศึกษาการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการท่อง เที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนศรีเทพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th/chiangmailibrary/view/19182-อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ>
- กรมศิลปากร. (2563). อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th/main/view/8207-อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. สืบค้นจาก https://mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=12288
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). สรุปสถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมชม และรายได้จากผู้เยี่ยมชม เดือนมกราคม - ธันวาคม 2564. สืบค้นจาก <https://www.mots.go.th/news/category/630>
- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรัณยา แสงลัมสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารนักบริหาร, 32(4), 139-146.
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2559). ศักยภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนลำปาง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 9(2), 1-11.
- ประทีป พิษทองกลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาติวาทินทร์ พิษทองกลาง. (2561). วัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 7(1), 212-242.
- ปรีดี โชติช่วง. (2560). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน. ใน เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน รุ่นที่ 2 จังหวัดเพชรบูรณ์. (น. 19) 7-9 กันยายน 2560. กรุงเทพฯ: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพันธ์ พงษ์นิรันดร์, โอชญญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ. (2559). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มข.9, 1(1), 234-259.
- สถาพร เทียงธรรม. (2554). เมืองศรีเทพ: คุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม. วารสารศิลปวัฒนธรรม เพชรบุรี, 1(2), 66-76.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2550). คู่มือการประเมินมาตรฐาน คุณภาพทางวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>
- เสกสรรค์ สนวา, สุพัฒน์ ศรีบุตรดี, พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์ และณภัฏภรณ์ ภูวดานนท์ ณ มหาสารคาม. (2563). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 4(1), 259-276.
- Dickman, S. (1996). *Tourism: An introductory text*. (2nd ed.). Australia: Hodder Education.
- Smith, M. K. (2003). *Issues in cultural tourism studies*. London: Routledge.